

TAPIMAS ATVEJO VADYBOS PROCESO DALYVIU ANKSTYVOJOJE PAAUGLYSTĖJE

Rūta Sungailienė

E. paštas ruvaiciute@stud.mruni.eu

Mykolo Romerio universitetas

Kuratorė prof. dr. Jolanta Pivorienė

E. paštas jolantapiv@mruni.eu, jota.pivore@gmail.com

Santrauka. 1989 m. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 12 straipsnio nuostata apibrėžia vaiko dalyvavimo teisę – išsakyti savo nuomonę ir dalyvauti sprendžiant su juo susijusius ir jį liečiančius klausimus. Lietuvoje teisės aktų gausa iliustruoja vaiko dalyvavimo teisę, tačiau praktikoje stebima, kad vaiko teisės būti išklaustam įgyvendinimas nėra pakankamai užtikrinamas. Atvejo vadybos procesas kaip pagalbos vaikui ir (ar) jo šeimai metodas Lietuvoje buvo įteisintas 2018 m., tačiau mokslinėje literatūroje vaiko dalyvavimo teisės įgyvendinimas atvejo vadybos proceso kontekste menkai analizuojamas. Lietuvos ir užsienio šalių tyrėjai pasisako už ankstyvosios paauglystės vaiko įtraukimo dalyvauti sprendimų priėmimo procese svarbą, kadangi taip formuojasi svarbiausi jo įgūdžiai, didėja streso įveikos gebėjimai. Atlikto kokybinio tyrimo duomenys atskleidė dvilypį specialistų požiūrį į ankstyvosios paauglystės vaiko dalyvavimą, tapimą atvejo vadybos proceso dalyviu ir jo nuomonės išklausymą. Pastebėta, kad specialistų, inicijuojančių ir organizuojančių atvejo vadybos procesą nuomonių gausa atspindi bendros praktikos, sudarant sąlygas įtraukti ir dalyvauti ankstyvosios paauglystės etape esančiam vaikui, nebuvimą.

Reikšminiai žodžiai: atvejo vadybos procesas; ankstyvoji paauglystė; paauglio dalyvavimas ir įtraukimas.

Įvadas

Temos aktualumas ir naujumas. Siekiant efektyvaus atvejo vadybos proceso įgyvendinimo svarbu, kad būtų užtikrinamas vaiko įtraukimas į atvejo vadybos procesą. Vaiko dalyvavimo teisė įteisinta Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje (1989), kurios 12 straipsnis garantuoja vaiko teisę išsakyti savo nuomonę visais jį liečiančiais klausimais, ir priduriama, kad vaikams turi būti sudaroma galimybė dalyvauti priimant sprendimus, kurie tiesiogiai turi įtakos jų ateičiai¹. Lietuvos teisės aktuose – LR Civiliniame kodekse, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme, LR Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatyme, LR Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatyme, Atvejo vadybos tvarkos apraše yra reglamentuojamas vaiko nuomonės išklauso poreikis, sudarant sąlygas vaikui dalyvauti ir išsakyti savo nuomonę, sprendžiant su juo susijusius ir jį liečiančius klausimus. Tačiau Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus ataskaitoje akcentuojama, kad specialistų praktikoje vis dar neužtikrinamas tinkamas vaiko teisės būti išklaustam įgyvendinimas, teigiama, kad vaikams nesudaromos sąlygos reikšti savo nuomonę ir dalyvauti sprendimų priėmimo, arba į šios teisės įgyvendinimą buvo žiūrėta formaliai – nebuvo skiriamas būtinas dėmesys šios teisės turiniui ir tinkamam įgyvendinimui².

Vaikai dėl juos žalojančios patirties kreiptis pagalbos į suaugusiuosius yra linkę itin retai³. Menkas vaikų įsitraukimas siejamas su galimų pasekmių baime⁴, dėl specialistų kompetencijų stokos, susijusios su vaikams būdingais bendravimo

1 „Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija“, *Valstybės žinios*, 1995-07-21, Nr. 60-1501.

2 „Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2020 metų veiklos ataskaita (2020)“, <http://vtaki.lt/lt/administracine-informacija/veiklos-ataskaitos>.

3 Ilona Tamutienė, „Vaiko apsaugos veiksmingumo problemos Lietuvoje“, *Viešoji politika ir administravimas*, 17, 1 (2018): 24-37. <http://dx.doi.org/10.5755/j01.ppaa.17.1.20605>.

4 Jonas Ruškus, Jūratė Chudabienė, Roberta Motiečienė, Rasa Naujanienė, „Vaiko balso reikšmė vaiko ir šeimos gerovės politikos ir jos įgyvendinimo kontekste“, *Socialinis darbas*, 27 (1) (2021): 9-32. <https://doi.org/10.7220/2029-5820.27.1.1>.

modeliais⁵, taip pat gėda, nepasitikėjimas ar galimybių išsakyti savo nuomonę, atitinkančių jų amžių ir galimybes, nesudarymas⁶. Pasak Murray, siekiant vaiko komunikacijos, vaiko poreikių atpažinimo ir supratimo, suaugusiajam būtina sukurti su vaiku abipusį, reflektyvų ir intersubjektyvų santykį, taikant jautrumo, emocinio intelekto, motyvacijos, klausymo, pedagogikos ir globos etikos principus⁷. Užsienio mokslinėje literatūroje vaikų dalyvavimas yra aptariamas išsamiai, tiriant ne atskirus atvejus, procesus, o analizuojant vaikų dalyvavimą ir įtraukimą remiantis dalyvavimo modeliais, iš kurių populiariausi yra Arnstein⁸, Hart⁹, Treseder¹⁰, Shieras¹¹.

Temos iširtumas. Tyrimų laukas, nagrinėjant ankstyvosios paauglystės vaikų įtraukimą ir dalyvavimą atvejo vadybos procese, nėra platus tarp Lietuvos ir užsienio šalių tyrėjų. Lietuvoje stinga mokslinių straipsnių, analizuojančių atvejo vadybos procesą. O užsienio šalyse mokslininkai plačiau analizuoja atvejo vadybos taikymą sveikatos priežiūros įstaigose, darbe su neįgaliaisiais. Užsienio mokslininkai paliečia vaiko dalyvavimą vaiko teisių apsaugos sistemoje, globos įstaigose, socialinių darbuotojų patirtį įgyvendinant vaiko dalyvavimo teisę. Lietuvos mokslininkai atvejo vadybos metodo įgyvendinimą tiria per sveikatos priežiūros prizmę, minimaliai paliesdami patirtį, teikdami paslaugas sunkumus patiriančioms šeimoms. Lietuvos tyrėjai analizuoja vaiko teisių įgyvendinimo problemas vaikų dienos centruose, vaiko teisių teisingumo įgyvendinimą, vaiko

5 „Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2019 metų veiklos ataskaita (2019)“, <http://vtaki.lt/lt/administracine-informacija/veiklos-ataskaitos>.

6 Tamutienė, *supra note*, 3.

7 Jane Murray, „Hearing young children’s voices“, *Intenational Journal of Early Years Education*, 27(1) (2019). <https://doi.org/10.1080/09669760.2018.1563352>.

8 Sherry R. Arnstein, „A ladder of citizen participation“, *Journal of the American Planning Association* 35(4), (1969): 216–224.

9 Roger A. Hart, „Children’s Participation: From tokenism to citizenship“, *Innocenti Essay*, no. 4, *International Child Development Centre, Florence*, (1992).

10 Treseder, P. *Empowering Children and Young People* (London: Save the Children Fund, 1997).

11 Žr.: Nigel Cantwell, Chrissie Gale, Kenny McGhee, Kate Skinner, *Pasiruošimas palydimajai globai. Praktinės rekomendacijos* (Tarptautinė SOS vaikų kaimų organizacija, 2017).

teisių veiksmingumo problemas Lietuvoje. Lietuvos vaiko teisių apsaugos sistemos reforma ir atvejo vadybos proceso įgyvendinimas prasidėjo 2018 m., tačiau stokojama tyrimų apie atvejo vadybą ir nėra nei vieno tyrimo apie atvejo vadybininkų ir kitų specialistų patirtį, taikomus metodus, susijusius su efektyviu vaiko įtraukimu į atvejo vadybos procesą.

Mokslinė problema. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė metinėse veiklos ataskaitose atkreipia dėmesį į tai, kad yra svarbu tinkamai garantuoti paauglių teisių įgyvendinimą, kadangi priešingai veikiant paauglio interesams, padidėja rizika nesusiformuoti svarbiausiems jo įgūdžiams, atsparumui neigiamiems aplinkos veiksniams, būsimam socialiniam ir ekonominiam vystymuisi¹². Žukauskienės teigimu, tai ypač aktualu ankstyvojoje paauglystėje – jautriausiame paauglystės etape, kai vyksta spartūs biologiniai pokyčiai, patiriama gana daug streso ir turimi palyginti maži įveikos gebėjimai¹³.

Straipsnio tikslas – atskleisti specialistų patirtis, kaip ankstyvosios paauglystės etape esantis vaikas tampa atvejo vadybos proceso dalyviu.

1. Atvejo vadybos metodo įgyvendinimas darbe su vaiku ir (ar) jo šeima

1.1. Atvejo vadybos samprata ir principai

Per pastaruosius kelerius metus dėl 2018 m. įvykusios reformos Lietuvos vaiko teisių apsaugos sistemoje atvejo vadybos sąvoka visuomenėje tapo plati ir vienu ar kitu atveju dažniau žinoma, kaip pagalbą vaikui ir (ar) jo šeimai organizuojančių institucijų taikomas pagalbos metodas, siekiant vykdyti galimų vaiko teisių pažeidimų prevenciją ir teikiant pagalbą ugdant vaiko ir (ar) jo tėvų gebėjimus savarankiškai užtikrinti vaiko teises ir teisėtus interesus. Tačiau dėl ankstesnio atvejo vadybos metodikos vystymosi ir paplitimo sveikatos priežiūros įstaigose ir kitose

12 „Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2020 metų veiklos ataskaita (2020)“. <http://vtaki.lt/lt/administracine-informacija/veiklos-ataskaitos>,

13 Rita Žukauskienė, *Raidos psichologija: integruotas požiūris* (Kaunas: Margi Raštai, 2012).

institucijose, dar iki pokyčių Lietuvos vaiko teisių apsaugos sistemoje mokslinėje literatūroje ir teisės aktuose galima patikti įvairialypių atvejo vadybos sąvokos ir paties metodo taikymo aptarimų, įgyvendinant atvejo vadybą skirtingose paslaugų teikimo socialinio darbo lauko srityse.

Harkey atvejo vadybą apibrėžia kaip profesionalų ir bendradarbiavimu grįstą procesą, kurio metu įvertinamos, planuojamos, įgyvendinamos, koordinuojamos, stebimos ir įvertinamos galimybės ir paslaugos, kurių reikia asmens poreikiams patenkinti. Viso atvejo vadybos proceso metu atvejo vadybininkai veikia atsižvelgdami į individo interesus, norus, poreikius ir vertybes. Atvejo vadybininkai yra atsakingi ne tik už plano įgyvendinimo priežiūrą, bet ir už tai, kad teiktų pagalbą paslaugų gavėjams ir konsultacinę pagalbą organizuojančioms ir teikiančioms įstaigoms ir specialistams, siekiant vertinti ir suprasti pagalbos galimybes, identifikuoti, kas geriausiai atlieptų kliento poreikius, siekiant pagalbos tikslų įgyvendinimo, interesų ir lūkesčių atliepimo¹⁴.

Anot Vasiliauskienės ir Kavaliauskienės, atvejo vadybininkas – tarpininkas tarp sunkumus patiriančios šeimos ir pagalbą šeimai teikiančių institucijų. Atvejo vadybininko veikla – suburti specialistus, galinčius teikti aktualią pagalbą šeimai ir koordinuoti paslaugų procesą, suteikiant galimybių šeimoms nustatyti ir išnaudoti turimus išteklius, identifikuojant rizikos veiksnius, su kuriais susiduria šeima ir vaikas¹⁵.

Atvejo vadybos metodas remiasi individualiu požiūriu į klientą ir jo situacijos visumą. Viso atvejo vadybos proceso metu, sudarius pagalbą planą, atvejo vadybininkas išlieka atsakingas už stebėseną dėl papildomų paslaugų ar organizacijų įtraukimo į atvejo vadybos procesą, atsižvelgiant į individualią kliento situaciją ir pagalbos organizavimo ir teikimo procese vykstančius pokyčius. Anot Raipos

14 Jane Harkey, „Case Management at the Intersection of Social Work and Health Care“, *Social Work Today*, 17, 1, (2017): 20. <https://www.socialworktoday.com/archive/011917p20.shtml>.

15 Indra Vasiliauskienė ir Vanda Kavaliauskienė, „Atvejo vadybininko veikla teikiant paslaugas šeimai, patiriančiai socialinę riziką“, *XX-oji nacionalinė mokslinė konferencija „Į sveiką gyvenimą ir skaidrią būty Vydūno keliu“*. Konferencijos pranešimų medžiaga, 2021 m., Klaipėdos universitetas. ISBN 978-609-481-100-5.

ir Čepuraitės, atvejo vadybininko pareiga – suteikti klientams visą informaciją apie bendruomenėje teikiamas paslaugas, jų pobūdį ir užtikrinti šių paslaugų prieinamumą. Atvejo vadybininkas, atsižvelgdamas į kliento poreikius, situacijos pobūdį, padeda žmogui apsispręsti, kurios paslaugos padėtų gerinti situaciją tiek asmeniniame, tiek šeimos gyvenime, o eigoje – bendradarbiaujant su socialiniais partneriais, paslaugų teikėjais, vykdo stebėseną, kokią įtaką kliento gyvenimui daro viena ar kita paslauga, esant poreikiui teikia siūlymus dėl papildomų paslaugų prieinamumo¹⁶.

Vasiliauskienė, Kavaliauskienė nurodo, kad visiems socialinio darbo klientams nėra tikslinga taikyti to paties problemų sprendimo metodo ar modelio, kadangi kiekviena situacija yra unikali. Todėl atvejo vadybos procesas, nors ir nuoseklus, tačiau suteikia laisvę atvejo vadybininkui ir jo komandai kurti pagalbos šeimai tinklą įvairiapusiškai, tačiau orientuotai į kliento situaciją. Svarbu pabrėžti, kad tai, kas anksčiau padėjo identiškoje situacijoje, nebūtinai tiks ir su panašia problema susidūrusiam kitam pagalbos gavėjui, todėl procesą organizuojantiems specialistams svarbu išlikti objektyviems organizuojant pagalbą atvejo vadybos proceso kontekste¹⁷.

1.2. Atvejo vadybos proceso teisinis reglamentavimas socialiniame darbe su vaiku ir (ar) jo šeima

2017 m. pabaigoje Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos informavo visuomenę apie 2018 m. liepą planuojamus Lietuvos vaiko teisių apsaugos sistemos pertvarkos pokyčius. Pristatomame projekte atsispindėjo teisinės ir socialinės vaiko teisių apsaugos atribojimas ir atsirado atvejo vadybos metodo įteisinimo Lietuvoje užuomazgos. Aptariamos dvi sritys – teisinė vaiko teisių apsauga, kurią įgyvendina Valstybės

16 Alvydas Raipa ir Daiva Čepuraitė, „Atvejo vadybos modelio taikymas asmens sveikatos priežiūros įstaigose modernaus viešojo valdymo kontekste“, *Viešoji politika ir administravimas*, 16 (2) (2017): 165-178. DOI:10.13165/VPA-17-16-2-01.

17 Vasiliauskienė ir Kavaliauskienė, *supra note*, 15.

vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, jos centriniai ir teritoriniai skyriai ir socialinė vaiko teisių apsauga, kurią įgyvendina savivaldybės administracija ir jai pavaldūs struktūriniai padaliniai, valstybės įstaigos, savivaldybės įstaigos ir nevyriausybinės organizacijos. Šios institucijos apima prevencijos organizavimą (paslaugos, programos ir kt.), globos proceso priežiūrą ir globėjų rengimą, postvciją (pasekmių šalinimą). Socialinės vaiko teisių apsaugos paslaugų teikimo organizavime, kaip pagalbos priemonė šeimai ir (ar) vaikui, išryškėjo ir atvejo vadybos procesas kaip intervencija (pagalbos planas, koordinuotai teikiamos paslaugos)¹⁸.

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme įtvirtinta, kad pagalba vaikui ir šeimai turi būti orientuota į kompleksinės pagalbos vaikui ir jo šeimai organizavimą, paslaugų teikimą, kitos įvairios pagalbos teikimą, kai reikalinga kompleksinė ilgalaikė tęstinė pagalba, kad būtų padėta vaikui ir šeimai išspręsti kylančius sunkumus¹⁹. Atvejo vadybininkas gali būti paskiriamas ir vaikams, patiriantiems socialinių sunkumų, turintiems specialiųjų poreikių ar teisę pažeidusiems vaikams, taip pat Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme vaikui garantuojama tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatoriaus pagalba. Akcentuojama, kad pagalba, inicijuota vaikui, taip pat gali būti teikiama vaikų tėvams ir (ar) kitiems vaiko atstovams pagal įstatymą²⁰.

Kaip ir buvo minėta pradžioje, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme apibrėžtą atvejo vadybos procesą ir jo įgyvendinimo nuostatas išaiškina Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2018 m. kovo 29 d. įsakymu Nr. A1-141 patvirtintas Atvejo vadybos tvarkos aprašas. Aprašas numato vaiko ir jį auginančio (-ių)

18 „Vaiko teisių apsaugos sistemos naujovės Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo kontekste“, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2017 m., <https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklos-sritys/seima/VTAS-centralizacija/VTA%20sistemos%20pertvarka%20VTAPI%20kontekste%202017-11-16.pdf>.

19 „Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas“, galiojanti suvestinė redakcija nuo 2021-03-01, *Valstybės žinios*, 1996-04-12, Nr. 33-807.

20 „Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas“, galiojanti suvestinė redakcija nuo 2022-01-01, *Lietuvos aidas*, 1991-08-06, Nr. 153-0.

atstovo (-ų) pagal įstatymą ar jo besilaukiančių asmenų, fizinio asmens, vykdančio laikinąją priežiūrą, atvejo vadybos inicijavimo ir taikymo, atvejo nagrinėjimo, pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikių vertinimo, kompleksinės pagalbos plano sudarymo ir įgyvendinimo, šeimos stebėsenos, pagalbos plano apsvartymo, atvejo vadybos proceso užbaigimo, atvejo vadybos koordinavimo savivaldybėje tvarką²¹.

Atvejo vadybos procesą ir atvejo vadybininko paskyrimą vaikui ir (ar) šeimai inicijuoja Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, esant pagrįstai informacijai apie galimą vaiko teisių pažeidimą ir esant būtinybei vertinti pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikį ir / arba nustačius vaiko apsaugos poreikį. Tačiau atvejo vadybos procesas gali būti inicijuojamas ne tik Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos, bet ir vaiko tėvų prašymu ar pagalbą vaikams ir (ar) šeimoms organizuojančių ir teikiančių įstaigų, organizacijų prašymu, vadovaujantis Atvejo vadybos tvarkos aprašu²².

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme apibrėžiamas atvejo vadybos proceso koordinavimas, kurį užtikrina atvejo vadybininkas, kuris yra socialinis darbuotojas, koordinuojantis atvejo vadybos procesą, paskirtas savivaldybės socialinių paslaugų įstaigos ar kitos įstaigos, kuriai savivaldybė suteikė įgaliojimus teikti socialines paslaugas šeimoms savivaldybėje, vadovo ar jo įgalioto asmens²³.

Vykdamas minimalios ir vidutinės priežiūros priemonę, taip pat skiriamas atvejo vadybininkas. Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatyme nurodoma, kad vaikui paskirtų minimalios priežiūros priemonių vykdymas prasideda nuo Koordinuojančios institucijos vadovo, gavusio administracijos direktoriaus sprendimą, ne vėliau kaip kitą darbo dieną, iš savo institucijos

21 „Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2018 m. kovo 29 d. įsakymas Nr. A1-141 „Dėl atvejo vadybos tvarkos aprašo patvirtinimo““, galiojanti suvestinė redakcija nuo 2020-01-01, TAR 2018-03-30, Nr. 4881.

22 *Ibid.*

23 „Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas“, galiojanti suvestinė redakcija nuo 2021-03-01, *Valstybės žinios*, 1996-04-12, Nr. 33-807.

paskyrus *atvejo vadybininką*²⁴.

Koordinuotai teikiamų švietimo pagalbos, socialinių ir sveikatos priežiūros paslaugų tvarkos apraše taip pat minima atvejo vadybininko veikla ir jo vykdomos funkcijos, organizuojant Koordinuotai teikiamų švietimo pagalbos, socialinių ir sveikatos priežiūros paslaugų teikimą vaikui²⁵.

2. VAIKO DALYVAVIMO TEISĖS ĮGYVENDINIMAS DARBE SU VAIKU IR (AR) JO ŠEIMA

2.1. Vaiko dalyvavimo teisės teisinis reglamentavimas

Vaiko teisė būti išklaustyta ir dėmesys jo pažiūroms – viena pagrindinių Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos (1989) vertybių, apibūdinanti teisinio ir socialinio vaiko statuso klausimą. Anot Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus, Valstybė turi garantuoti vaiko teisę būti išklaustyta tiesiogiai arba priimti ar pakeisti įstatymus taip, kad vaikas galėtų šia teise visapusiškai naudotis: užtikrinti, kad vaikas gautų visą reikiamą informaciją ir patarimus, kad galėtų nuspręsti taip, kaip geriausia jo interesams²⁶.

Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 12 straipsnio pirmoji dalis užtikrina:

1. Vaikui, gebančiam suformuluoti savo pažiūras, teisę laisvai jas reikšti visais jį liečiančiais klausimais (dalyvavimo teisė).
2. Vaikui būtina būti suteikiama galimybė būti išklaustyta bet kokio jį liečiančio teismo ar administracinio proceso nagrinėjimo metu tiesiogiai

24 „Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas“, galiojanti suvestinė redakcija nuo 2021-06-30, *Valstybės žinios*, 2007-07-19, Nr. 80-3214.

25 „Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2017 m. rugpjūčio 28 d. įsakymas Nr. V-651/A1-455/V-1004 „Dėl koordinuotai teikiamų švietimo pagalbos, socialinių ir sveikatos priežiūros paslaugų tvarkos aprašo patvirtinimo“, TAR, 2017-08-30, Nr. 13864.

26 „Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2019 metų veiklos ataskaita (2019)“, <http://vtaki.lt/lt/administracine-informacija/veiklos-ataskaitos>,

arba per atstovą ar kitą atitinkamą organą, nacionalinių įstatymų numatyta tvarka²⁷.

Vaiko teisė reikšti savo nuomonę taip pat yra apibrėžiama Lietuvos Respublikos Civiliniame kodekse. Kodekso 3.164 straipsnyje apibrėžiamas nepilnamečio vaiko dalyvavimas užtikrinant jo teises. Straipsnis numato vaiko išklausymą, kai sprendžiamas su juo susijęs klausimas. Vaikas, gebantis suformuluoti savo pažiūras, turi būti išklausomas tiesiogiai, jeigu yra priešingai – turi būti išklaustytas per atstovą, į jo norą turi būti atsižvelgiama, jeigu tai neprieštaruoja jo geriausiems interesams²⁸.

Vaiko teisę išsakyti savo nuomonę taip pat reglamentuoja Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 str. 4 p. Įstatyme nurodoma, kad vaikas, gebantis suformuluoti savo pažiūras, turi būti išklausomas, jeigu tai neprieštaruoja jo interesams, o į jo nuomonę turi būti atsižvelgiama²⁹.

Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo 4 straipsnyje vienas iš vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros principų – vaiko dalyvavimas, priimant su juo susijusius sprendimus³⁰.

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 3 straipsnyje kaip vienas prioritetinių veiklos principų išskiriamas vaiko dalyvavimo ir išklausymo principas³¹.

Vaiko dalyvavimo teisė yra reglamentuota ir Atvejo vadybos tvarkos aprašo 3 skyriaus 17 punkte. Nurodoma, kad atvejo nagrinėjimo posėdžiai turi būti organizuojami užtikrinant vaiko teisę būti išklaustytam – vaikui turi būti sudarytos sąlygos dalyvauti atvejo nagrinėjimo posėdyje, jei jis pareiškia tokį norą, išskyrus

27 „Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija“, *Valstybės žinios*, 1995-07-21, Nr. 60-1501.

28 „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas“, *Valstybės žinios*, 2000-09-06, 74-2262.

29 „Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas“, galiojanti suvestinė redakcija nuo 2021-03-01, *Valstybės žinios*, 1996-04-12, Nr. 33-807.

30 „Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas“, galiojanti suvestinė redakcija nuo 2021-06-30, *Valstybės žinios*, 2007-07-19, Nr. 80-3214.

31 „Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas“, *Valstybės žinios*, 2007-12-29, Nr. 140-5756.

atvejus, kai tai prieštarauja vaiko interesams³².

Iš analizuotos Lietuvos įstatyminės bazės, apimančios vaiko dalyvavimo teisę, sprendžiant su juo susijusius ir jį liečiančius klausimus, galima nustatyti, kad Lietuvos Respublikos įstatymuose atsispindi Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos (1989) nuostata, kuri užtikrina vaiko dalyvavimo teisės įgyvendinimą.

2.2. Vaiko dalyvavimo teisės įgyvendinimo problemos

Aptardama vaiko dalyvavimo teisės įgyvendinimą Stripeikienė nurodo, kad tik vaiko teisių gerbimas, didesnė pagarba ir atsižvelgimas į vaiko nuomonę suteikia daugiau galimybių priimti labiausiai vaiko interesus atitinkančius sprendimus taip užtikrinant prigimtine vaiko teisę į pagarbą, kartu ir kuo geresnę aplinką vaikui harmoningai augti ir vystytis³³.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus ataskaitoje (toliau – Ataskaita), aptariant vaiko teisę būti išklaustam ir dalyvauti jį liečiančių klausimų sprendime pabrėžtina, kad praktikoje vis dar nėra užtikrinamas tinkamas vaiko teisės būti išklaustam įgyvendinimas. Per ataskaitinį laikotarpį (per 2020 m.) kontrolierius stebėjo, kad skirtingose situacijose, kai vaikams nebuvo sudarytos sąlygos reikšti savo nuomonę ir dalyvauti sprendimų priėmime arba į šios teisės įgyvendinimą buvo žiūrėta formaliai, nebuvo skiriamas būtinas dėmesys šios teisės turiniui ir tinkamam įgyvendinimui³⁴.

Murray moksliniuose tyrimuose aptarė, dėl kokių priežasčių svarbu išgirsti vaiko balsą ir kas slepiasi už to, jeigu vaiko nuomonė nėra išklausoma. Autorė pastebi, kad vaiko nuomonės ignoravimas jam suponuoja tai, kad jis nėra

32 „Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2018 m. kovo 29 d. įsakymas Nr. A1-141 „Dėl atvejo vadybos tvarkos aprašo patvirtinimo““, galiojanti suvestinė redakcija nuo 2020-01-01, TAR 2018-03-30, Nr. 4881.

33 Janina Stripeikienė, „Vaiko teisė į pagarbą“, *Jurispudencija* 24 (4) (2017): 293-310. DOI: <https://doi.org/10.13165/JUR-17-24-2-05>.

34 „Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2020 metų veiklos ataskaita (2020)“, <http://vtaki.lt/lt/administracine-informacija/veiklos-ataskaitos>.

vertinamas kaip visavertis šeimos narys, visuomenės dalis, ir moko vaiką būti nedemokratišku. Pabrėžiama, kad neatsižvelgimas į vaiko nuomonę atskiria vaiką nuo galimybės būti pripažintam ir svarbiam, slopina vaiko gerovę, tapatumo jausmą ir vystymąsi, mažina mokymosi motyvaciją, savarankiškumą ir savireguliaciją³⁵.

Collins akcentuoja, kad vaikų dalyvavimas sprendžiant su juo susijusius klausimus praktikoje specialistams yra didelis iššūkis dėl įvairių priežasčių, taip pat ir diskriminacija dėl vaiko amžiaus, galimybių pabendrauti su vaiku atmetimas ir vengimas, motyvacijos paskatinti vaiką dalyvauti stoka. Vaiko įtraukimas ir vaiko teisių įgyvendinimas labiau atsispindi teoriniu lygmeniu, o ne praktikoje, susijusioje su vaiko apsaugos įgyvendinimu siekiant užtikrinti vaiko dalyvavimo teisę dalyvauti priimant su juo susijusius sprendimus³⁶.

3. Pagalbos procesą organizuojančių specialistų požiūris į ankstyvosios paauglystės vaiko įtraukimą tapti atvejo vadybos proceso dalyviu

Ankstesniuose šio straipsnio skyriuose buvo aptarta JT Vaiko teisių konvencijos (1989) 12 straipsnio nuostata, apibūdinanti vaiko dalyvavimą sprendžiant su juo susijusius ir jį liečiančius klausimus. Šios vaiko teisės susietumas su Lietuvos Respublikoje galiojančiais įstatymais akivaizdus – vaiko dalyvavimo teisė yra reglamentuota Civiliniame kodekse (2000), Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (2021), Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatyme (2007), Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatyme (2007) ir Atvejo vadybos tvarkos apraše (2019). Šiame dokumente vaiko dalyvavimo teisė apibūdinama per vaiko dalyvavimą atvejo vadybos posėdyje, kuriame vaikas turi teisę išsakyti savo nuomonę ar būti išklaustas prieš posėdį, į vaiko nuomonę turi būti atsižvelgiama priimant

35 Murray, *supra note*, 7.

36 Tara M. Collins, „A child's right to participate: Implications for international child protection“, *The International Journal of Human Rights*, 21 (1) (2017): 14-46. <https://doi.org/10.1080/13642987.2016.1248122>

sprendimus, jeigu tai neprieštarauja jo interesams³⁷. Tačiau atvejo vadybos tvarkos apraše (2019) pasigendama vaiko kaip aktyvaus ne tik atvejo nagrinėjimo posėdžio, bet ir paties atvejo vadybos proceso dalyvio sąvokos ar apibūdinimo.

3.1. Tyrimo metodologija

Tyrimo metodas. Pasirinktas tyrimo metodas – kokybinis tyrimas. Anot Žydžiūnaitės ir Sabaliausko, kokybinio tyrimo pritaikymas padeda išvelgti, kaip veikia įvairūs socialiniai procesai, perprasti, kaip tiriamieji „įjungia“ savo bruožus ir įpročius į elgseną, sprendimus ir veiklos rezultatus, kuriuos galima stebėti įvairiuose lygmenyse³⁸.

Tyrimo imtis. Kokybiniam tyrimui įgyvendinti pasitelkta kriterinė tiriamųjų atranka. Tiriamieji buvo atrenkami remiantis šiais apibrėžtais kriterijais:

- Atvejo vadybininkai, socialiniai darbuotojai ir vaiko teisių apsaugos teritorinio skyriaus specialistai, dalyvaujantys atvejo vadybos procese vaikui ir (ar) jo šeimai ir dirbantys socialinės paramos centruose, Savivaldybėje, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos teritoriniuose skyriuose.
- Specialistas dalyvauja atvejo vadybos metodo įgyvendinime nuo 2020 m. sausio 1 d. patvirtinto LR socialinės apsaugos ir darbo ministro atvejo vadybos tvarkos aprašo pakeitimo įsakymo.
- Specialistas turi ne mažesnę nei dvejų metų atvejo vadybos darbo patirtį.

Kadangi kokybinių tyrimo duomenų, taikant giluminį interviu, surinkimas, transkribavimas, analizė ir interpretacija yra imlūs laikui³⁹, pirminė numatyta imtis – 15 specialistų, dalyvujančių įgyvendinant ir organizuojant atvejo vadybos metodą.

37 „Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2018 m. kovo 29 d. įsakymas Nr. A1-141 „Dėl atvejo vadybos tvarkos aprašo patvirtinimo“, galiojanti suvestinė redakcija nuo 2020-01-01, TAR 2018-03-30, Nr. 4881.

38 Vilma Žydžiūnaitė, Stanislav Sabaliauskas, *Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai* (Vilnius: Vaga, 2017).

39 *Ibid.*

Tyrimo dalyviai parinkti iš vieno didžiųjų Lietuvos miestų, vadovaujantis patogumo principu, kadangi tyrėja – buvusi atvejo vadybos praktikė ir dėl darbinių aplinkybių toliau bendradarbiaujanti su atvejo vadybininkais minėtame mieste.

Tyrimo duomenų rinkimo instrumentas. Gaižauskaitės ir Valavičienės nuomone, kokybiniai interviu leidžia surinkti giluminius, su kontekstu susietus, atvirus tyrimo dalyvių atsakymus, išreiškiančius jų požiūrius, nuomones, jausmus, žinias, patirtį, todėl pasirinktas pusiau (iš dalies) struktūruotas interviu⁴⁰. Bitino, Rupšienės ir Žydžiūnaitės nuomone, pusiau struktūruoto interviu privalumas – tyrėjo galimybė lengviau suprasti tiriamą problemą, atrasti iš anksto nenumatytus tiriamos problemos aspektus⁴¹. Pusiau struktūruotą interviu sudarė septyni klausimų blokai, pasiekiant galimybę užduoti papildomus klausimus.

3.1.1. Specialistų požiūris į ankstyvosios paauglystės vaiko įtraukimą dalyvauti atvejo vadybos procese

Specialistai, inicijuojantys ir organizuojantys atvejo vadybos, kaip pagalbos šeimai ir (ar) vaikui procesą, yra arčiausiai ankstyvosios paauglystės etape esančio vaiko. Tyrimo duomenų analizė atskleidė specialistų požiūrį į ankstyvosios paauglystės vaiko įtraukimą ir dalyvavimą atvejo vadybos procese (žr. 1 lentelę).

40 Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N., *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu* (Vilnius: Standartų spaustuvė, 2016).

41 Bronislovas Bitinas, Liudmila Rupšienė ir Vilma Žydžiūnaitė, *Kokybinių tyrimų metodologija. Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams* (Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė, 2008).

1 lentelė. *Specialistų požiūris į ankstyvosios paauglystės vaiko dalyvavimą atvejo vadybos procese*

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Specialistų požiūris į ankstyvosios paauglystės vaiko dalyvavimą atvejo vadybos procese	Įtraukiant atsižvelgiama, kas atsakingas už situaciją	„[...] reikia aplinkybių visumą žiūrėti, kiek ir kur tą vaiką įtraukti. Jeigu prisidirbęs, tada turi atsakyti [...].“ (I8)
	Ieškoma galimybių dalyvauti vaikui	„Jeigu vaikas na nėra gal kalbus ar bijo kitų žmonių, vėl gi žiūrim [...], kaip čia padėti vaikui socializuotis.“ (I7); „[...] jeigu yra svarbus klausimas, reikia jį pakviesti, reikia išklaudyti, bet reikia tada jo atsiklausti, ar jis nori su suaugusiais kartu sėdėti.“ (I14) „Sunkiausias darbas yra susitarti su jais, kad jiems reikia paslaugų. [...] paperki su kai kuriais dalykais [...] nieko nedaro šiaip sau, ypač paaugliai. Svarbu išgirsti, kokie to vaiko poreikiai.“ (I15)
	Ieškoma kompromiso	„[...] turėjom mergaitę [...] atsisakydavo dalyvauti, neprisibelsi. Svarbu vaiką išklaudyti, bet kaip per prievartą mes to vaiko išklaudysim? „[...] atitraukti reikia. Spaudimas yra, kiekvienas sako: mes turim išklaudyti vaiko nuomonę [...] vaiko teises pasikviesti, atvejo vadyba turi padaryti tą posėdį, kad vaikas išgirstų. Mūsų noras padaryti tik savo, bet kaip vaikui jaustis?“ (I1)
	Pasitelkiama pagalba ryšiu užmegzti	„Per mokyklas atsargiai einu su socialiniais pedagoga, per specialistus [...], kažkokias grupes, kurios turi artimą ryšį su vaiku.“ (I13)
	Vaikui nereikia visko žinoti	„[...] galbūt tam vaikui tikrai visko tiek nereikia žinoti. Akcentuojam teisinius aspektus, santykius [...], kur tėvai nepamato galbūt, daro ne taip [...], nereikia, kad vaikas girdėtų.“ (I7)
	Atsižvelgiama į vaiko amžių, sveikatą	„Manau, viskas priklauso nuo amžiaus ir brandos [...]. Jie tikrai gali sakyti tą savo nuomonę, bet irgi negali pasitikėti akiai, nes turi bendrai vertinti visą situaciją.“ (I9)
	Būti vaiko aplinkoje	„[...] kur su paaugliais yra problemos [...], aš pati ieškau su jais kontakto, važiuoju į tas globos įstaigas ir ieškau ne per tėvus, o gryno su vaiku kontakto, kad bandyti jį įtraukti, kažkuo paveikti.“ (I12)
	Vaikams siūloma pagalba	„[...] pamatai, galbūt neišsako kokios pagalbos reikia. [...] pamatai, galbūt kažko jam reiktų [...], užimtumo, psichologinės pagalbos. Tada jau siūlai.“ (I2)

Išryškėjo dvilypis požiūris į vaiko dalyvavimą. Dalis specialistų vertina teigiamai ir pasisako, kad: *ieškoma galimybių vaikui dalyvauti; pasitelkiama pagalba ryšiui užmegzti; ieškoma kompromiso; specialistui reikia būti vaiko aplinkoje; vaikams siūloma pagalba*. Tyrimo dalyviai siekia sudaryti sąlygas įtraukti vaiką į atvejo vadybos procesą, pasitelkia pagalbą ir stengiasi išgirsti vaiką, atsižvelgti į jo pageidavimus. Kita dalis specialistų nurodo, kad jų praktikoje: *įtraukiant atsižvelgiama, kas atsakingas už susidariusią situaciją šeimoje; vaiko nereikia įtraukti, siekiant apsaugoti tėvų autoritetą; įtraukiama atsižvelgiant į vaiko amžių, sveikatą*, tai leidžia daryti prielaidą, kad dalis specialistų vengia atsakomybės, susijusios su vaiko įtraukimu dalyvauti atvejo vadybos procese, prioritetu labiau renkasi darbą su vaiko atstovais pagal įstatymą, jeigu situacija kilo ne dėl vaiko kaltės. Priešingu atveju specialistai linkę įtraukti vaiką į dalyvavimą, kadangi atvejo vadybos procesas yra jo elgesio pasekmė.

3.1.2. Ankstyvosios paauglystės vaiko tapimas atvejo vadybos proceso dalyviu

Tyrimo duomenų analizė atskleidė veiksnius, lemiančius ankstyvosios paauglystės etape esančio vaiko įtraukimą ir dalyvavimą atvejo vadybos procese: *specialistai nėra įsitikinę, ar vaikas turėtų dalyvauti; atsižvelgiama, ar situacija yra tiesiogiai susijusi su vaiko elgesiu; bandoma formuoti ryšį su vaiku; tėvų prašoma sudaryti sąlygas bendrauti su vaiku; vaiko įtraukimo dalyvauti siekiama per tėvus / specialistus; vaikui organizuojama pagalba; vaikas atsisako dalyvauti atvejo vadybos procese (žr. 2 lentelę).*

2 lentelė. Ankstyvosios paauglystės vaiko tapimas atvejo vadybos proceso dalyviu.

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Ankstyvosios paauglystės vaiko tapimas atvejo vadybos proceso dalyviu	Specialistai nėra įsitikinę, ar vaikui reikia dalyvauti	„[...] nieks nenori bendrauti su penkiais skirtingais specialistais [...], vaikas bendrauja su VTAS'u, atvejo vadybininke ir socialine darbuotoja, psichologu [...] socialiniu pedagogu. [...] nesutinku, vaikui per sunku šėšiem asmenim pasakoti tą patį.“ (I15)
	Atsižvelgiama, ar situacija tiesiogiai susijusi su vaiko elgesiu	„Jeigu procesas yra inicijuojamas dėl vaiko teisių pažeidimų, kurie būtent yra susiję su vaiku, jo elgesio pasekmėm [...], tai tokiais atvejais jis ir yra ištraukęs automatiškai.“ (I5)
	Bandoma formuoti ryšį su vaiku	„[...] turi būti priėjimas prie jo, kad neišsigąstų. Ir galėtų drąsiai pasakyti, kaip jam atrodo ta situacija. Pasisako, papasakoja [...]“ (I2)
	Tėvų prašoma sudaryti sąlygas pasimatyti su vaiku	„[...] prašom tėvų sudaryti sąlygas, kad būtų įmanoma susitikti su šeimos nariais [...], prisistatyti, vaikam paaiškinti [...], kas mes tokios, kad lankysimės, bendrausime [...]. (I3)
	Vaikas atsisako dalyvauti AV procese	„[...] nedalyvauja todėl, nes pats to nenori. Su tokiais atvejais susiduriame, kai vaikas atsisako bet kokių paslaugų [...], jam dažnai neaktualu tuo paauglystės laikotarpiu [...]“. (I5)
	Siekama vaiką įtraukti per tėvus / specialistus	„[...] vaikas neturi ryšio su tėvais stipraus, tėvai nėra autoritetas. Tai socialiniam darbuotojui pagrindinis iššūkis sugretinti tiek vaikus, tiek tėvus. Jeigu nevyksta komunikacija, tikėtis teigiamo noro įsitraukti sudėtinga.“ (I5)
	Vaikui organizuojama pagalba	„Atvejo vadyba juk būna pradėta dėl vaikų. Gaunamas [...] pažeidimas iš vaiko teisių apsaugos, į tai reaguojam ir dirbam.“ (I11)

Gauti tyrimo rezultatai iliustruoja skirtingus specialistų, inicijuojančių ir organizuojančių atvejo vadybos procesą požiūrius dėl vaiko dalyvavimo atvejo vadybos procese, tai leidžia daryti prielaidą, kad, kalbant apie vaiko tapimą atvejo vadybos proceso dalyviu, sistemoje nėra bendro sutarimo. Anot Bijleveld⁴², net ir vienoje organizacijoje dirbantys specialistai gali turėti skirtingų požiūrių į tai, ką reiškia vaiko dalyvavimas, ko norima arba kokį dalyvavimo lygį realu pasiekti. Tyrėjos teigimu, kad tyrimai rodo, kad praktiškai socialinis darbuotojas linkęs

42 Ganna G. Bijleveld, Exploring the essence of enabling child participation within child protection services. *Child & Family Social Work*, 1-8 (2019). DOI: 10.1111/cfs.12684.

pirmiausia nuspręsti, kas jo nuomone yra geriausia vaikui, nepaliekant galimybės reikšmingai paveikti vaikų pageidavimus. Bijleveld manymu, atvejo vadybos specialistai pasisako apie patiriamus sunkumus išsiaiškinant realius vaikų poreikius, norą gauti mokymus ir konkrečius įrankius siekiant išklaudyti vaiko nuomonę.

Išvados

1. Specialistų, inicijuojančių ir organizuojančių atvejo vadybos procesą požiūriai dalijasi į dvi pozicijas: dalis specialistų pasisako už tai, kad vaikų nuomonė turi būti išklausa, deda pastangas tam, kad ankstyvosios paauglystės vaikas būtų išgirstas, siekia jį įtraukti pasitelkdamas kitų specialistų pagalbą, naudojami turima galimybe būti vaiko aplinkoje. Kita dalis specialistų pasisako už tai, kad reikia atsižvelgti į situaciją, dėl kurios kilo vaiko teisių pažeidimas, vaiko amžių ir brandą, sveikatos būklę, išlaikyti tėvų autoritetą vaiko atžvilgiu.
2. Atvejo vadybos specialistai neturi bendros nuomonės dėl ankstyvosios paauglystės vaikų įtraukimo į atvejo vadybos procesą. Paaugliai labiau tampa aktyviais proceso dalyviais, jeigu atvejo vadybos procesas inicijuotas tiesiogiai dėl jų elgesio problemų. Tokiu atveju specialistai, dedantys pastangas ir siekdami organizuoti pagalbą, sulaukia pasipriešinimo – paaugliai atsisako dalyvauti.

Rekomendacijos

Atvejo vadybą inicijuojantiems ir organizuojantiems specialistams rekomenduotina dalyvauti kvalifikacijos tobulinimo mokymuose, susijusiuose su vaiko, esančio ankstyvosios paauglystės etape, poreikiais. Mokymai galėtų būti organizuojami siekiant aptarti vaiko raidos etapus, koks elgesys būdingas atitinkamo amžiaus vaikui ir kokie metodai tinkamiausi siekiant įtraukti dalyvauti vaiką sprendimų priėmimo procesuose, kai sprendžiami klausimai tiesiogiai susiję su juo.

BECOMING A PARTICIPANT IN THE CASE MANAGEMENT PROCESS IN EARLY ADOLESCENCE

Rūta Sungailienė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. In 1989, the provisions of Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child defined the child's right to participate – to express their opinion and to participate in solving issues related to and affecting them. In Lithuania, an abundance of legal acts illustrate the child's right to participate, but in practice it is observed that the implementation of the child's right to be heard is not sufficiently ensured. The case management process, as a way of helping the child and/or their family, was legalized in Lithuania in 2018, but the implementation of the child's right to participate in the context of the case management process is poorly analyzed in the scientific literature. Scientists from Lithuania and abroad advocate for the importance of involving the child in the decision-making process in early adolescence, because this is how their most important skills are formed and their ability to cope with stress increases. The data of the qualitative research conducted in this study reveal the twofold approach of specialists towards the participation of a child in early adolescence, becoming a participant in the case management process and having their opinion listened to. It is observed that the abundance of opinions of specialists who initiate and organize the case management process reflects the absence of a common practice that enables the child to be included and participate at the stage of early adolescence.

Keywords: case management process, early adolescence, adolescent participation and involvement.

MOKSLINĖS MINTIES ŠVENTĖ 2023

Studentų mokslinių straipsnių rinkinys

Mykolas Romeris
universitetas

Vilnius, 2023

REDAKTORIŲ KOLEGIJA

Prof. dr. Eglė Bilevičiūtė (pirmininkė)
Dr. Kristina Kenstavičienė (vykdančioji redaktorė)

Prof. dr. Virginijus Bitė
Doc. dr. Raminta Bardauskienė
Prof. dr. Lyra Jakulevičienė
Doc. dr. Juozas Valčiukas
Prof. dr. Agnė Tvaronavičienė
Doc. dr. Dovilė Sagatienė
Prof. dr. Romas Prakapas
Prof. dr. Odeta Merfeldaitė
Prof. dr. Snieguolė Matulienė
Prof. dr. Birutė Pranevičienė
Prof. dr. Giedrė Valūnaitė-Oleškevičienė

Straipsnių recenzentai:

Aistė Augustauskaitė-Keršienė, Dainius Bernotas, prof. dr. Eglė Bilevičiūtė, doc. dr. Tomas Butvilas, doc. dr. Miglė Černikovaitė, prof. dr. Ieva Deviatnikovaitė, doc. dr. Jolita Dudaitė, dr. Gintarė Gulevičiūtė, prof. dr. Valdonė Indrašienė, Evelina Ivanauskienė, doc. dr. Violeta Jegelavičienė, prof. dr. Brigita Kairienė, Remigijus Kalašnykas, Agata Katkonienė, prof. dr. Inga Kudinavičiūtė-Michailovienė, dr. Pavelas Kujalis, Rūta Latinytė, prof. dr. Snieguolė Matulienė, prof. dr. Odeta Merfeldaitė, prof. dr. Lina Mikalonienė, dr. Jolita Miliuvienė, prof. dr. Liudmila Mockienė, Dovilė Murauskienė, prof. dr. Lina Novikovienė, prof. dr. Andrejus Novikovas, Brigita Palavinskienė, Alina Petrauskienė, doc. dr. Jolanta Pivorienė, prof. dr. Romas Prakapas, doc. dr. Asta Railienė, prof. dr. Rita Raudeliūnaitė, prof. dr. Vainius Smalskys, prof. dr. Andrius Stasiukynas, Ilona Šaltė, prof. dr. Giedrė Valūnaitė-Oleškevičienė, Marius Venskus, dr. Linas Žalneriūnas, doc. dr. Gintautė Žibenienė.

Visos leidinio ir leidybos teisės saugomos. Šio leidinio arba kurios nors jo dalies negalima taisyti, dauginti ar kitaip platinti autoriui ir leidėjui nesutikus.

© Autorių kolektyvas, 2023

ISSN 2783-8196

© Mykolo Romerio universitetas, 2023